

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Formatief evalueren: werken aan groei

Online bijdrage op de landelijk netwerkdag taal

1

Heel veel begrippen

Formatief evalueren

Formatief werken

Formatief handelen

Formatief toetsen

Formative assessment

Ontwikkelingsgericht lesgeven

slo

2

Waar gaat **formatief evalueren** over volgens jou?

- Toetsing
- Wel/geen cijfers geven
- Didactiek
- Activerende werkvormen
- Gepersonaliseerd leren

slo

3

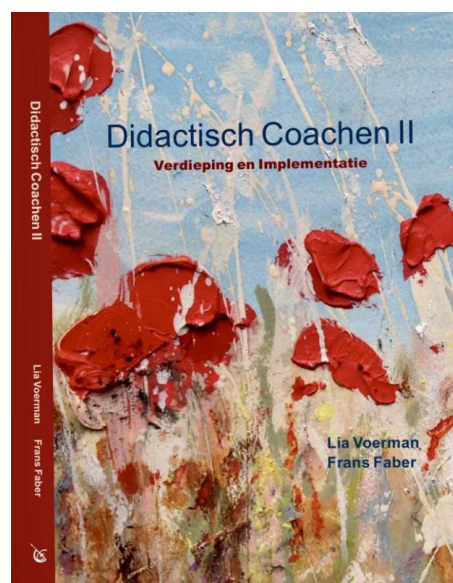
4

5

<https://www.ou.nl/web/wijze-lessen>

Voerman & Faber, 2020

6

Theorie

Model FE: 5 strategieën

	Waar werkt de leerling naartoe?	Waar is de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Leraar	1. Verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	2. Realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren	3. Feedback geven gericht op verder leren
Mede-leerling	Begrijpen en delen van leerdoelen en criteria voor succes	4. Activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
Leerling	Begrijpen van leerdoelen en criteria voor succes	5. Activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over	het stimuleren van het eigen leren

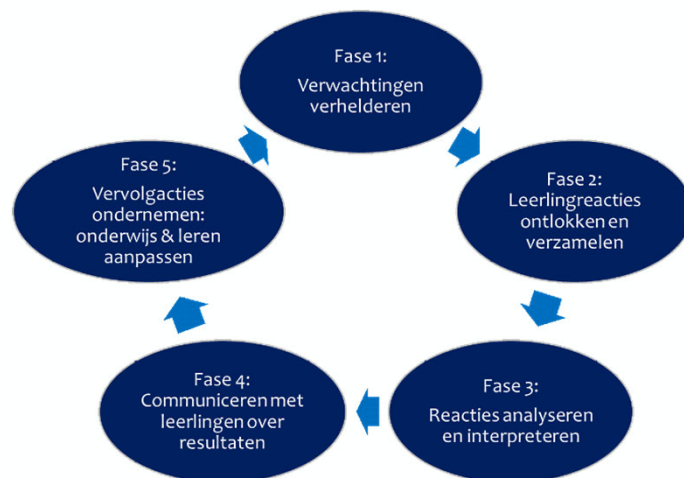
Figuur 1: Vijf strategieën van formatief evalueren (Leahy, Lyon, Thompson & William, 2005).

7

Theorie

Model FE: 5 fasen

De formatieve toetscyclus: Gulikers & Baartman, 2017.

8

In de chat: geef aan wat volgens jou een sterk punt is van (een van) beide modellen

	Waar werkt de leerling naartoe?	Waar is de leerling nu?	Hoe komt de leerling naar de gewenste situatie?
Leraar	1. Verhelderen van leerdoelen en delen van criteria voor succes	2. Realiseren van effectieve discussies, taken en activiteiten die bewijs leveren voor leren	3. Feedback geven gericht op verder leren
Mede-leerling	Begrijpen en delen van leerdoelen en criteria voor succes	4. Activeren van leerlingen als belangrijke informatiebronnen voor elkaar	
Leerling	Begrijpen van leerdoelen en criteria voor succes	5. Activeren van leerlingen in het stimuleren van eigenaarschap over het eigen leren	

slo

9

slo

Naslag: animatie 'Wat is FE' in drie minuten

Formatiefevalueren.slo.nl

10

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Hoe kun je verwachtingen verhelderen bij leerlingen?

slo

11

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Leerdoelen én succescriteria formuleren, zodat ...

...de leerlingen weten waar ze naartoe werken en hoe ze dat gaan bereiken.

[Animatie Fase 1](#)

slo

12

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Weten de leerlingen ook wanneer ze het leerdoel bereikt hebben?

Succescriteria zijn kwaliteitsindicatoren die zicht geven op de mate waarin een leerling het leerdoel heeft behaald.

- bieden leerlingen houvast en inzicht tijdens het leren
- bieden leerkracht mogelijkheden om onderwijs op maat te geven.

slo

13

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Een voorbeeld van **succescriteria** verhelderen bij het leerdoel:

- Ik kan een positieve bijdrage leveren aan een groepsgesprek.

Succescriteria

- Ik stel de ander vragen om hem beter te begrijpen.
- Ik ga door op het idee van de ander door een voorbeeld, uitleg of argument te geven.
- ...

slo

14

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Succescriteria verhelderen bij het houden van een boekpitch

Kijkvraag bij drie boekpitches van kinderboekenauteurs:

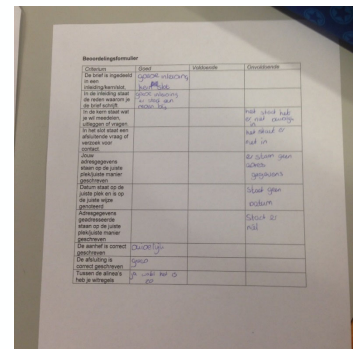
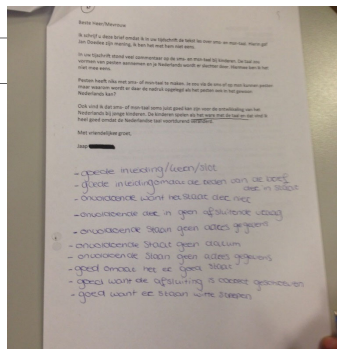
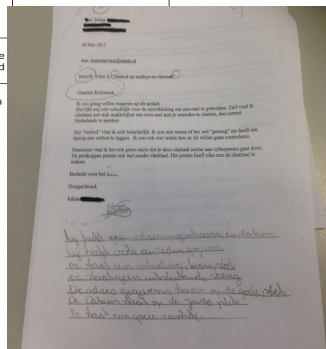
- Wat doet de auteur goed tijdens zijn boekpitch?
- Individueel 1 pluspunt noteren
- In groepjes uitwisselen en drie dingen noteren die ze samen goed vinden
- Klassikaal criteria formuleren + ordenen/wegen (inhoud, opbouw...)

slo

15

Altijd samen formuleren?

Goed/voldoende/onvoldoende, omdat:			
Criterium	Brief A	Brief B	Brief C
1. De brief is ingedeeld in een inleiding/kern/slot,			
2. In de inleiding staat de reden waarom je de brief schrijft.			
3. In de kern staat wat je wil meedelen, uitleggen of vragen.			
4. In het slot staat een afsluitende vraag of verzoek voor contact.			
5. Jouw adresgegevens staan op de juiste plek/juiste manier geschreven			
6. Datum staat op de juiste plek en is op de juiste wijze genoteerd			
7. Adresgegevens geadresseerde staan op de juiste			

16

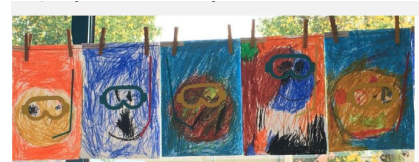
Fase 1: ook voor de onderbouw?

Groep 1-2

- Thema: reizen – water – duiken
- Creatieve opdracht: kenmerken van een duiker laten zien
- Samen bedenken: wat moet er op de tekening te zien zijn?

- ☐ Hij moet ogen, een mond en een neus hebben.
- ☐ Hij moet een duikbril hebben en een buisje om te ademen.
- ☐ De duiker is onder water, dus je moet water om de duiker heen kleuren.

slo

17

Fase 1: verwachtingen verhelderen

Samenvattend:

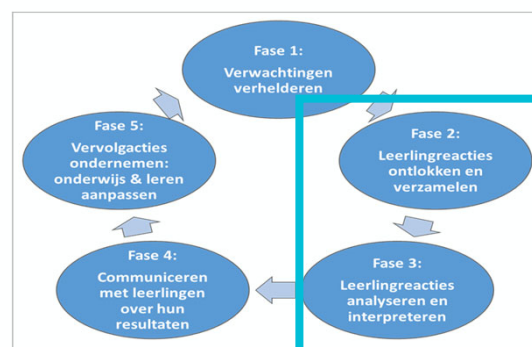
- Onderwijzen zonder leerdoelen gaat nog wel. Leren zonder succescriteria is 'hopeless' (John Hattie).
- Voorbeelden zijn cruciaal voor het verhelderen, delen en begrijpen van leerdoelen en succescriteria.
- De les(senserie) hoeft niet altijd met fase 1 te beginnen.
- Actieve deelname van alle leerlingen is daarbij van belang.
- Fase 1 kost tijd maar betaalt zich terug: dieper leren + eigenaarschap.

slo

18

Fase 2 en 3: leerlingreacties ontlokken, analyseren en interpreteren

Animatie fase 2 en 3

slo

19

Hoe verzamel je informatie?

Informeel informatie
verzamelen over het
leerproces, bv.:
vragen in de klas,
discussies in de klas,
observeren

Formeel informatie
verzamelen over het
leerproces, bv.:
Methode-afhankelijke en
methode-onafhankelijke toetsen

slo

20

20

Rijke vragen stellen

Welke versie
checkt beter het
begrip van het
concept
'dood/levend'?

Versie 1

Welke zijn levend?

- A. Steen
- B. Kat
- C. Tafel
- D. Vogel

Versie 2

Welke zijn levend?

- A. Gras
- B. Bus
- C. Computer
- D. Boom

21

Rijke vragen stellen

Is 13 een even getal?

Een vergelijking

Waarom is 13 een
oneven getal?

Is een vleermuis
een zoogdier?

Een tegenstelling

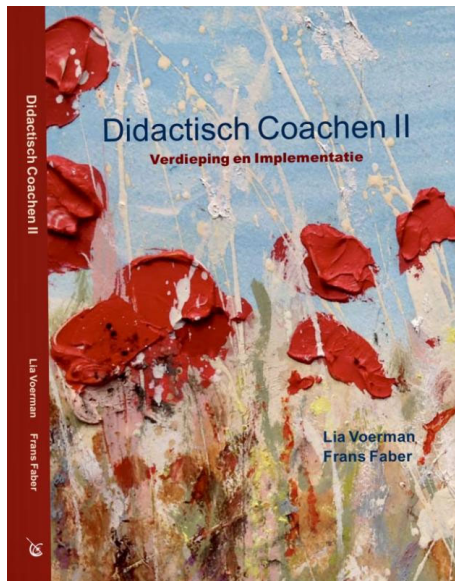
Waarom is een
vleermuis een zoogdier en
een pinguïn niet?

Wat is de bedoeling van
'een stille tocht'?

Het woordje: zou

Wat zou de bedoeling
van 'een stille tocht'
kunnen zijn?

22

Voerman & Faber, 2020

23

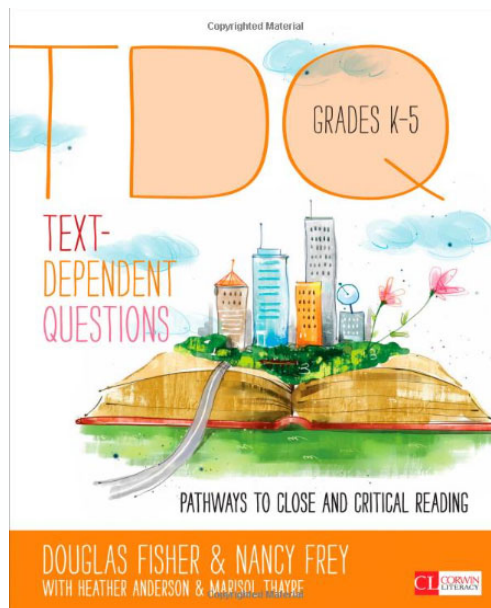
Zelf vragen maken bij teksten

- Aan de hand van taxonomie van Bloom
- Met vraagformats
- Inhoud van teksten centraal

Bijlage 1. Vraagtypen per niveau taxonomie Bloom

Niveau	handelingswerkwoorden	vragen
1. herinneren:	definieren, beschrijven, weten, selecteren, opsommen, aanwijzen, herkennen, onderstrepen, kiezen, citeren	1. Wie/waar is/was... 2. Wat deed/gebeurde... 3. Wanneer gebeurde... 4. Hoe vaak... 5. Wijs in de tekst aan... 6. ...
2. begrijpen	begrijpen, uitleggen, verklaren, verhelderen, beschrijven, voorbeelden geven, interpreteren, aantonen, onderbouwen, parafraseren, voorspellen, samenvatten, vergelijken, verbanden leggen, ordenen, onderscheiden	1. Leg uit hoe... 2. Vertel in je eigen woorden... 3. Wat betekent het dat... 4. Beschrijf wat er gebeurt als... 5. Wat is de hoofdgedachte / kernzin van... 6. Maak een kaart/mindmap/woordweb van... 7. Welk deel van de tekst illustreert dat... 8. ...
3. toepassen	toepassen, berekenen, demonstreren, voorspellen, relateren, oplossen, gebruiken, ontdekken, veranderen	1. Welke vragen stel je bij... 2. Hoe zou jij probleem x oplossen als... 3. Wat zou er gebeuren als je... 4. Zou je hetzelfde doen als... 5. Als je daar zou zijn, zou je... 6. Zoek twee aanvullende bronnen die... 7. ...
4. analyseren	analyseren, vergelijken, contrasteren, differentiëren, identificeren, infereren, selecteren, relateren, indelen, kenmerken bepalen, structureren	1. Waardoor komt het dat... 2. Wat is het probleem als/bij/van... 3. Hoe komt het dat... 4. Hoe had x het anders kunnen aanpakken, zodat... 5. Wat is de oorzaak (oorzaken)/het gevolg (de gevolgen) van...

24

25

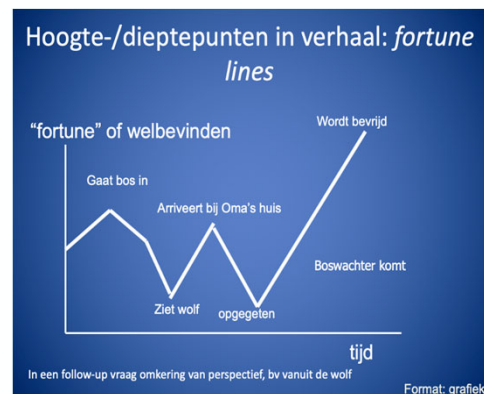
Chronologie / verhaalopbouw

Organiseer zicht op
leren in de klas

Welbevinden (roodkapje/wolf)

1. Roodkapje gaat blij van huis.
2. Roodkapje gaat het bos in.
3. Roodkapje ontmoet de wolf.
4. Roodkapje vlucht voor de wolf.
5. Roodkapje arriveert bij oma's huis.
6. Roodkapje wordt opgegeten.
7. Roodkapje en oma worden bevrijd.

slo

26

Kennis checken

Organiseer zicht op
leren & interactie in
de klas

- Leerlingen bedenken in tweetallen n.a.v. oefenen spelling, grammatica o.i.d. 10 voorbeelden.
- Ze noteren die elk op een kaartje.
- Op de achterkant van het kaartje zetten ze het goede antwoord.
- Ze wisselen hun kaartjes uit met een ander duo.
- Het andere duo voert uit. Als ze klaar zijn, draaien ze de kaartjes om en checken ze hun antwoorden.
- De leerkracht loopt rond en stelt vragen.
- Duo's kunnen elkaar uitleggen, komen ze er niet uit dan helpt de leerkracht.

27

Chronologie / verhaalopbouw

Organiseer TIJDIG
zicht op leren in de
klas

- Visuele formats, snelle diagnose, snelle feedback

*Werkblad Het herkennen van de persoonsvorm: Zijn de vetgedrukte werkwoordsvormen IN HOOFDLETTERS in de zin een **persoonsvorm**? Geef je antwoord door een kruisje X in de "ja" of "nee" kolom.*

Zinnen	Ja	Nee
1 Een vrouw LOOPT in een vreemde stad.		
2 Ze MOET al een poosje heel nodig naar de wc.		
3 Een openbaar toilet is in geen velden of wegen te BEKENNEN .		
4 Als ze langs een rouwcentrum loopt, BESLUIT ze daar even van de wc gebruik te maken.		
Plenaire moment		
5 Na afloop BEZOEKT ze nog even de rouwkamer.		
6 Daar ligt een oude man OPGEBAARD .		
7 De vrouw BIDT even voor de man.		
8 Ze schrijft haar naam in het gastenboek voor ze het rouwcentrum VERLAAT .		
Plenaire moment		
9 Twee maanden later ONTVANGT de vrouw een brief.		
10 Daarin staat dat ze de hele erfenis van € 100.000 KRIJGT .		
11 De man bepaalde in zijn testament dat zijn vermogen VERDEELD moest worden onder de aanwezigen bij zijn uitvaart.		
12 Zij WAS de enige.		

*Figuur 1.3 Een format voor snelle diagnose van grammatica (Meindersma, 2015).
Bron: eenechtbroodje.eap.nl*

<https://slo.nl/@12540/formatieve-evaluatie-0/>

slo

28

Geleerde lessen

- Selecteer activiteiten passend bij de leerdoelen en succescriteria
- Bedenk wat je met de informatie gaat doen
- Less is more: data zonder analyse is 'hopeless'
- Iedereen doet mee
- Leerlingen hebben denktijd
- Er is interactie/uitwisseling
- Analyse kan ook door (mede)leerlingen worden gedaan

29

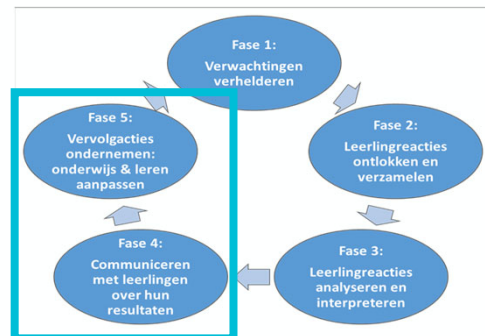
Werking

Hieronder vindt u alle 19 beschreven activiteiten met een aanduiding op welk moment in de les ze gebruikt kunnen worden. Rechtsonder is een link naar de volledige publicatie met alle 19 activiteiten.

- Activiteit 1 - Verslag leggen en uitdagen (begin les)	- Activiteit 2 - Flapover vragen (begin les)	- Activiteit 3 - Even schrijven/tekenen (begin, einde les)	- Activiteit 4 - Brainstormen (begin, einde les)
- Activiteit 5 - Gekleurd werken (tijdens les)	- Activiteit 6 - Iedereen denkt na (tijdens, einde les)	- Activiteit 7 - In het spotlicht (tijdens, einde les)	- Activiteit 8 - Allemaal tegelijk (tijdens, einde les)
- Activiteit 9 - Basketbal (tijdens, einde les)	- Activiteit 10 - Denk alleen, denk samen en deel (tijdens, einde les)	- Activiteit 11 - Dobbelen of draaien (tijdens, einde les)	- Activiteit 12 - Zes vragen (tijdens, einde les)
- Activiteit 13 - Boarding & departure pass (tijdens, einde les)	- Activiteit 14 - Plus-Minus-Interessant (einde les)	- Activiteit 15 - Twee minuten delen (einde les)	- Activiteit 16 - Post-it (einde les)
- Activiteit 17 - Drie, twee, een (einde les)	- Activiteit 18 - Leerdriehoek (einde les)	- Activiteit 19 - Reflectiepagina (einde les)	- Activiteit 1 t/m 19 - Volledige publicatie

30

Fase 4 en 5: communiceren met leerlingen en passende vervolgacties ondernemen

slo

31

Feedback door leraar en (mede)leerling

Feedback moet:

1. altijd leiden tot een vervolgactie -> leerlingen moeten er z.s.m. iets mee
2. behapbaar zijn: gekoppeld zijn aan de leerdoelen en succescriteria richting geven aan hoe te verbeteren
3. denken én actie veroorzaken (zweet op goede rug)
4. niet enkel gericht zijn op persoon, maar op taak, proces en zelfregulatie
5. bruikbaar zijn voor een nieuwe taak in een nieuwe context
6. binnen een leerlijn zijn ingebed

32

32

Niveaus van feedback:

Taakniveau

Procesniveau

Zelfregulatie niveau

Persoonsniveau

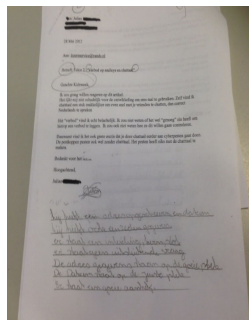
33

Niveaus van feedback	(Hattie & Timperley, 2017)
Taakniveau	gericht op het duidelijk krijgen of de opdracht begrepen is en kan worden uitgevoerd. • <i>vb: Je hebt verschillende alinea's geschreven. Waaraan kun je in een tekst zien dat het om verschillende alinea's gaat? Is dat bij jouw tekst ook zo?</i>
Procesniveau	gericht op het leerproces dat nodig is om de taak uit te voeren of te begrijpen (aanpak, strategie). • <i>vb: Om achter de betekenis van het woord te komen, kun je de zin ervoor nog eens lezen.</i>
Zelfregulatie niveau	gericht op hoe leerlingen de taak aanpakken, evalueren en bijsturen. • <i>vb: Ik zie dat je deze opdracht veel sneller maakt dan de vorige keer. Kun je zeggen hoe dat komt? Wat heb je geleerd?</i>
Persoonsniveau	gericht op de leerling zelf. • <i>vb: wat ben jij toch een slim kind.</i>

34

Peer feedback a.d.h.v. succescriteria

- Herhaling van fase 1 (fase 1 moet doorlopen zijn)
- Eigen of andermans werk
- Gebruik van (zelf opgestelde) criteria

Criterium	Goed/voldoende/onnvoldoende, omdat:		
	Brief A	Brief B	Brief C
1. De brief is ingedeeld in een inleiding/kern/slot.			
2. In de inleiding staat de reden waarom je de brief schrijft.			
3. In de kern staat wat je wil meedelen, uitleggen of vragen.			
4. In het slot staat een afsluitende vraag of verzoek voor contact.			
5. Jouw adresgegevens staan op de juiste plek/juste manier geschreven			
6. Datum staat op de juiste plek en is op de juiste wijze genoteerd			
7. Adresgegevens geadresseerde staan op de juiste plek			

35

Feedbackvragen koppelen en elkaar feedback geven

In groepjes, elke leerling krijgt zijn eigen en elkaars tekst en 2 losse feedbackvragen per tekst

Feedback	Bij tekst .. omdat:	Tips voor verbetering
Zijn er ook overeenkomsten tussen de basisschool en de middelbare school te bedenken?		Naam: Tip:
Je tekst is één groot geheel. Kun je je tekst opdelen in alinea's? Weet je nog wanneer je een nieuwe alinea begint?		Naam: Tip:
Hoe maak je een goede alinea? Hoe laat je in de tekst zien dat er een nieuwe alinea begint ?		Naam: Tip:
Heeft jouw tekst een slot dus een afsluitende alinea? Aan welke woorden herken je een slot? Wat staat er in een slot?		Naam: Tip:

36

Coderen van feedback

Als leerlingen een tekst hebben geschreven, geeft de leerkracht geen score of oordeel in de vorm van goed/niet goed, maar gebruikt codes voor criteria en noteert dit voor de zin/alinea (bijv. codes voor grammatica- en spellingsregels).

slo

37

Wat neem je mee?

Nadenken over...

- Welke inzichten heb ik opgedaan?
- Wat kan ik daar concreet mee binnen mijn school?
- Wat is er op schoolniveau nodig om formatief evalueren een plek te geven?
- Wat kan ik doen om formatief evalueren een plek te geven binnen mijn school?

38

Toolkit Formatievaluering.slo.nl
Contact: g.vansilfhout@slo.nl

slo